

O N E K I M M E T O D A M A O B R A Z O V A N J A
U Z R A D *)

Uspješnost studiranja, a posebno studija uz rad, zaokuplja pažnju studenata, profesora i drugih. Ona zavisi od niza okolnosti, a jedna od značajnih jesu metode rada s tim studentima. Problem uspješnosti to je izraženiji što su studenti udaljeniji od mjesta gdje je lociran fakultet ili škola. Kako ćemo za takve studente, koji žive na distanci od sjedišta obrazovne organizacije, studij učiniti uspješnijim, predmet je ovog napisa. Jedna od poznatih metoda je dopisno-konzultativni studij čije prednosti ovdje obradjujemo.

Djelotvornost i društvene koristi obrazovanja oduvijek zaokupljaju sve one koji se bave metodama obrazovanja, a napose pedagoge i andragoge. Naravno, s obzirom na različit sastav učenika i studenata (po starosti, po profesionalnoj orijentaciji, po statusu-redovni i izvanredni) postoje i različite metode kojima se u obrazovnom procesu prenosi znanje. S obzirom na sve veću zastupljenost studiranja uz rad i velik broj studenata koji radeći studiraju imamo sve više pojavu da takvi studenti žive i rade izvan mjesta gdje su locirane škole i fakulteti, tj. gdje se izvodi nastavni proces. Takvi su studenti u inferiornom položaju u odnosu na one koji žive u mjestu obrazovne organizacije i mogu polaziti predavanja te koristiti sve ostale oblike rada na fakultetu ili školi.

D i s t a n c a između mjesta gdje student živi ili radi i mjesta gdje se izvodi nastava na klasičan način (predavanja, vježbe, laboratorijski rad i dr.) često je uzrok manje uspješnosti studiranja. Nedovoljan uspjeh na studiju u pravilu povezujemo s dilemom kako ulaganja i napore koje čine studenti i nastavnici učiniti što uspješnijim, i kako da se postigne veća društvena korist tih ulaganja i napora, a s druge strane, bez iznimke, uvijek se u svakoj takvoj prilici ističe veza između djelotvornosti produktivnog rada te razine i kvalitete obrazovanja radnih ljudi.

Pored važnosti ovih gledanja na uspješnost studiranja potrebno je istaknuti da je opći razvoj ljudskog društva, a posebno gospodarski razvoj, doveo posljednjih desetljeća do velikog porasta broja

*) Ovaј rad je preradjен referat koji sam podnio na Medjunarodnom simpoziju "Univerzitet danas" u Dubrovniku 1979. godine, i nadopunio raspravom s tog Simpozija.

studenta i učenika, kao rezultat općeg nastojanja i težnje svakog čovjeka za stjecanjem novih znanja i širenjem horizonata.

Jugoslavensko društvo sigurno spada među ona kod kojih je taj proces bio snažno izražen. Stoga su pitanja broja studenata, masovnosti i uspješnosti studiranja i učenja često predmet znanstvenih istraživanja. Naravno, na našem jugoslavenskom primjeru želimo analizirati i istraživati uspješne metode studiranja. Naš primjer velikog broja studenata, vjerujem, za to služi kao vrijedan primjer. Na lazimo potrebnim istaknuti kako je pitanje metoda studiranja na dī stancu potrebno povezati sa slijedećim pitanjima:

- pitanjem ravnomjernog razvitka svih prostora jedne društvene zajednice,
- pitanjem koncentriranja škola i fakulteta (u metropolama i razvijenim središtima) i
- pitanjem općeg prava na obrazovanje svih građana (uključiv i vi soko obrazovanje).

Visokoobrazovani kadrovi, kao i općenito prisutnost znanosti, uvjet je uspješnosti svake privredne i društvene djelatnosti. S tim u ve zi ističe se problem neravnomjernog razmještaja visokih škola i fā kulteta, jer su u pravilu oni smješteni uz jake centre (gospodar ske, društvene, političke) pa se često s pravom govori o metropoli zaciji visokog školstva. Napori zemalja, kao što je Jugoslavija, da osiguraju ravnomjeran razvoj u tom smislu uvijek su popraćeni i op ćim nedostatkom kadrova, a posebno na prostorima udaljenim od sre dišta. Jedno od rješenja jest mjera da kadrovi u privrednim i dru štvanim djelatnostima studiraju, a da i dalje rade svoj posao. Takav proces obrazovanja (studiranje uz rad) još uvijek u sebi isti če suprotnosti lociranja radnika-studenata na jednom mjestu, a vi sokoobrazovnih organizacija na drugom mjestu - u drugom gradu. Taj problem, tu inferiornost studenta dislociranog od sjedišta fakul teta, pokušava se nadoknaditi prilagodjavanjem metoda studiranja za dislocirane studente. I ponovo želimo istaknuti disproporciju izmedju potreba za kadrovima i njihovim obrazovanjem na jednom mje stu, a postojanjem mogućnosti obrazovanja na drugom mjestu.

S a v l a d a v a n j e d i s t a n c e izmedju mjesta gdje stu dent živi i radi i mjesta gdje su fakulteti moguće je prilagodja vanjem metoda rada, a naročito zahvaljujući pojavi novih tehnolo gija u obrazovanju. No, i ovaj puta susrećemo se s jazom koji po stoji izmedju razvijenih sjedišta i nerazvijenih širih prostora u koje i sredstva suvremene tehnologije obrazovanja teže dopiru.

Kada navodimo sredstva suvremene tehnologije obrazovanja, svakako da ćemo najprije istaknuti jezične laboratorije, radio programe,

televiziju i film, elektroničke učionice i kompjutere. Dio tih sredstava u smislu korištenja dostupan je svim studentima u određenoj društvenoj sredini, no dio to još nije (elektroničke učionice i kompjuteri). Bez ulaženja u tehnologiju njihova korištenja možemo konstatirati da su to sredstva kojima se distanca između mjesta gdje student živi i radi i mjesta gdje se odvija nastava može uspješno svladati. Ipak treba uočiti problem da su to vrlo skupa sredstva. Sve to pak zahtijeva opet masovnost primjene kako bi se mogli podnijeti visoki troškovi. Medjutim, neke izrazi te masovnosti teško da može biti u visokom školstvu.

T e l e v i z i j u kao "program u živo" ili kao film na televiziji moguće je koristiti na dva načina; ponajprije preko javnih TV stanica ili u zatvorenom smislu kao školsku-internu televiziju. No, i pored ovih načina korištenja najnovija primjena video-kazeta značajno povećava ulogu televizije kao sredstva u nastavi. Možemo reći da upravo video-kazete omogućavaju televiziji da s određenim programom udje u kuću studenta - učenika bez korištenja televizijskih stanica. Televizori su danas sredstva prisutna u svakoj kući, a dodatnim ulaganjem u uređaje za korištenje svih programa koje može dati obrazovna organizacija na video-kazetama, televizija na taj način najbolje zamjenjuje "živu riječ" nastavnika, zapravo ona je najbolji prenositelj te riječi.

Za neke načine prenošenja znanja putem televizije možemo kazati da imaju prednosti u tome što u sebi mogu integrirati više oblika nastave. Mogu prenositi predavanje nastavnika, vježbe iz laboratorija, ili primjenu tehnike u tvornici, radionici, na terenu, rad u klinici, organizaciju rada i dr. Prednost je televizije kao metode prenošenja znanja što se snimljeni program može višekratno ponavljati, ili istovremeno prenositi u više mjesta (prostorije - predavaone). Putem televizije kao i kod svih drugih metoda moguće je postavljanje pitanja i zadataka čime se upućuje studente na provjeru vlastitog znanja i usvajanje interpretiranog programa. Takva metoda nastavnog rada zahtijeva da se uspješno riješe problemi kreiranja i snimanja programa, te raspolaganje tim programima bilo da se video-kazete ili filmovi mogu kupiti, bilo da postoje datoteke od kojih se putem terminala dobiva odgovarajuća interpretacija programa. No to je već tehnologija koju ne želimo ovdje interpretirati.

R a d i o kao sredstvo prenošenja obrazovnih programa gotovo da ima sve one prednosti kao i javna TV mreža, osim što ne prenosi sliku. Istina nedostatak slike lišava korisnika značajnih mogućnosti gledanja vježbi, laboratorijskog rada, rada na terenu itd. No, mnogi programi društvenih i humanističkih znanosti mogu sasvim zadovoljiti i bez prenošenja slike.

Dopisno učenje već dugo je poznata i vrlo raširena metoda u obrazovanju. U naše vrijeme gotovo u čitavom svijetu prihvaćeno je načelo da se čovjek obrazuje kroz čitav svoj radni i životni vijek jer bez permanentne inovacije znanja on ne može uspješno obavljati radne i društvene zadatke. Napredak znanosti uvodi promjene u sve djelatnosti kojima se čovjek bavi, pa se on da valja i osposobiti za prihvat tih promjena. Radni čovjek, međutim, ne može permanentno sjediti u školskim klupama da bi dobivao informacije o inovacijama i da bi ih usvojio, već je upućen da sve to svladava samoobrazovanjem.

Značajno mjesto u prenošenju znanja samoobrazovanjem zauzima dopisno prenošenje informacija. I razvijene zemlje svijeta, i one koje kreću putem razvoja susreću se s potrebom stalnog obrazovanja te se stoga u njima razvijaju obrazovne institucije koje na sebe preuzimaju ulogu organizatora raznih oblika samoobrazovanja. Pored raznih multimedijskih sredstava to je dopisno učenje i studiranje.

Uz već istaknuti problem učenja putem televizije i drugih tehnološki složenih metoda (zbog nepostojanja materijalnih i tehničkih uvjeta u svim sredinama) ovdje valja reći da dopisno obrazovanje ima tu prednost što se može koristiti i bez složene obrazovne tehnologije. Na taj način obrazovanje dopisnim putem savladava distancu između učenika i mjesta obrazovne organizacije bez složene tehnologije i time postaje jeftinija od drugih tehnološki složenijih metoda. Do danas se u Jugoslaviji dosta razvijalo obrazovanje dopisnim putem u osnovnom obrazovanju, srednjem obrazovanju i različitim oblicima stručnog osposobljavanja. Međutim, na razinama iznad srednjeg obrazovanja to se događalo vrlo rijetko. Ipak, bilo je primjene obrazovanja dopisnim putem na razini visokog obrazovanja gdje se ono razvilo kao dopisno-konzultativni studij.

Viša ekonomska škola Varaždin (kao prethodnik Fakulteta organizacije i informatike Varaždin) uvela je 1969/70. školske godine dopisni studij. 1) Tu metodu studiranja zadržao je i novoosnovani Fakultet, ali smanjenje broja studenata i sve jača orijentacija Fakulteta na znanstveni rad tražili su napuštanje rada dopisno-konzultativnom metodom, mada bi valjalo i dalje razvijati ovu metodu.

1) Zbornik Više ekonomske škole Varaždin, 1962-1977, str. 46 i 157, Varaždin, 1972.

D o p i s n o - k o n z u l t a t i v n i s t u d i j kao metoda u visokom obrazovanju u našim prilikama u Jugoslaviji nametala se iz više razloga. Na prvom mjestu to je masovan upis na fakultete u posljednjih dvadesetak godina (naročito društvenih i njima bližih znanosti). U uvjetima masovnog studija klasičan oblik studija metodom predavanja bio je moguć samo za vrlo mali broj studenata.

Kao drugo, prisutan je opći napor društva da se svi prostori zemlje društveno i gospodarski jednako razvijaju, a visokoškolske organizacije nisu postojale niti ih se moglo razvijati ravnomjerno na svim prostorima. Moglo bi se reći da je studiranje uz rad klasičnom metodom postajalo pomalo privilegij onih koji su živjeli i radili u velikim središtima gdje su postojala sveučilišta. Tako se javlja jedna suprotnost, a to je da se u razvijenim središtima javlja čak i višak visokoobrazovanih kadrova, a tamo, gdje se tek krenulo putem razvoja kadrova, nije ih bilo ili ih je bilo premalo u odnosu na materijalna ulaganja društva s željom da se ostvari brži razvoj. Kako se fakulteti, više i visoke škole ne mogu osnivati široko disperzirano, jer za to ne postoje potrebni uvjeti (materijalni i kadrovski), preostalo je jedino da se pronadju metode kako studij približiti onima koji žele studirati, a zato što žive i rade izvan sveučilišnih središta, to im je vrlo teško.

Mislim da je dopisno studiranje kao metoda upravo ona mogućnost koja stručnim radnicima koji radeći studiraju omogućava uspješno studiranje. Zašto dopisno-konzultativna metoda? Dopisno učenje općenito, ako nije praćeno minimalnim kontaktima između nastavnika i studenata, ne daje željene rezultate i gotovo da se pretvara u prodaju pisanih materijala za dopisno učenje. Kako je dopisno učenje - dopisno studiranje namijenjeno onima koji ne mogu svakodnevno dolaziti u sjedište obrazovne organizacije, valjalo je razmisliti kako dopisno studiranje učiniti uspješnim i osloboditi se mogućih pritužbi da je to samo prodavanje dopisnih materijala. Došlo se do zaključka da je minimum kontakata između nastavnika i studenata potreban, ali nastavnici ne mogu držati predavanja po različitim mjestima u kojima žive i rade studenti. Stoga se kod nekih obrazovnih organizacija pojavila metoda konzultacija, uz dopisne materijale za učenje, kako bi se ostvario minimum kontakata između studenata i nastavnika. Te se konzultacije mogu držati u radnim organizacijama iz kojih se javlja veći broj studenata, i njima se mogu pridružiti ostali studenti iz toga i bližih mjesta. Poseban problem u realizaciji ove metode je pitanje udžbenika i druge literature, te njezino povezivanje s dopisnim materijalima - informacijama.

Ako se nastavni proces na neki način veže uz organizacije udruženog rada, ostvaruje se mogućnost da stručnjaci radne organizacije vrše dio nastavnog procesa (vježbe, seminari, rad u laboratorijima). Naravno, to vrijedi za one stručnjake koji ispunjavaju uvjete za takav rad.

Naime, nemoguće je u visokom obrazovanju ostati samo kod uobičajene literature za dopisno učenje (kao što je to kod nižih stupnjeva obrazovanja) jer je u pravilu takva literatura svedena na vrlo jednostavne sadržaje i nedovoljno inicira na samostalnost i kreativnost. Stoga se u pravilu ostaje kod literature koju koriste svi studenti, ali tada treba dati uz literaturu nešto što za mjenjuje predavanja i vježbe. Tako je u razradi i primjeni dopisno-konzultativne metode studija trebalo objediniti:

- obveznu udžbeničku i drugu literaturu,
- dopisne informacije i
- konzultacije nastavnika.

L i t e r a t u r a je ipak najpotrebniji dio za stjecanje znanja i o njoj kod ove metode treba povesti više računa nego kod ostalih oblika studija. Drugi oblici, naime, pružaju mogućnost razmjene literature između studenata (naročito kod redovnih studenata). Kod dopisno-konzultativne metode, međutim, svaki student mora dobiti literaturu za svaku nastavnu disciplinu. To znači da kod organiziranja ove metode treba unaprijed imati osiguranu literaturu prema broju studenata koliko ih se planira upisati. Studij je lakše organizirati i dat će više uspjeha ako je literatura po sadržaju i po metodologiji bliža dopisno-konzultativnoj metodi jer je tako lakše pripremiti i dodatne dopisne informacije koje se rade za studente. Stoga je najbolje da fakultet ili škola ima literaturu koju su pisali nastavnici toga fakulteta, jer ako se radi o literaturi nastavnika drugih fakulteta, uvijek će postojati problem osiguranja potrebnog broja primjeraka i problem uskladjivanja s dopisnim informacijama.

D o p i s n e i n f o r m a c i j e imaju zadatak da zamijene živu riječ nastavnika (predavanja i vježbe). Sadržaj tih informacija mora početno uputiti studenta u literaturu, u metode rada po dopisno-konzultativnoj metodi, najaviti dolazak nastavnika na konzultacije i na kraju dati zadatke za vježbe, odnosno dati studentu materijale po kojima će on sam provjeravati svoje znanje. Za dio tih vježbi i zadataka valja obvezati studenta da ih izradi i vrati nastavniku. Ta izrada i vraćanje rješenja i odgovora nastavniku ima za cilj da aktivira studenta na učenje, da se obrati nastavniku s pitanjima za ono što nije savladao, a nastavniku pruži sliku

o radu studenata i daje orijentaciju što i kako raditi na konzultacijama. To povratno komuniciranje može se odvijati dvojako: putem pisama i telefona. Naime, telefon student može koristiti za pitanja nastavniku kada naidje na problem vezan uz korištenje literature ili uz rješavanje zadataka. Komuniciranje telefonom zahtijeva izvrsnu organizaciju i prisustvo nastavnika na fakultetu u određeno vrijeme kako bi studenti bili sigurni da će ga u to vrijeme dobiti za telefonsko komuniciranje.

U povratnim pismima student šalje nastavniku riješene zadatke i vježbe koje je morao riješiti prema zahtjevima iz dopisnih informacija. Vježbe, zadaci i drugi zahtjevi koje student mora ispuniti korisno je unificirati u određenom obliku kako bi na istom papiru student dao rješenja i vratio ih nastavniku uz mogućnost posvajanja pitanja vezana uz zadatke.

Prije početka konzultacija nastavnik mora imati odgovore studenata kako bi zapazio koji dio programa traži njegov veći angažman na konzultacijama te da bi studentima objasnio ono što nisu mogli usvojiti iz literature i dopisnih informacija. Kao i kod svakog obrazovnog procesa od angažmana nastavnika u velikoj mjeri zavisi uspjeh studenata. Pored navedenog valja naglasiti da će za kvalitetno i ažurno osiguranje dopisnih informacija najbolje biti ako obrazovna organizacija (fakultet) ima stanovitu vlastitu grafičku tehniku za brzo i kvalitetno umnožavanje i reproduciranje svih materijala za dopisno-konzultativni studij. To je vezano kako s vremenom (u smislu ažurnosti) tako i s potrebom niza grafičkih rješenja kod vježbi i zadataka.

K o n z u l t a c i j e su treći oblik komuniciranja između studenta i nastavnika. One treba, u neku ruku, da zamijene predavanja i da pripreme studenta za ispit. Već smo naveli da se konzultacije vrše izvan sjedišta obrazovne organizacije. Mogu se studenti pozvati na konzultacije i u sjedište obrazovne organizacije, ali to zahtijeva njihovo odvajanje od radnoga mjesta. Nalazimo da je najbolje konzultacije obaviti u većim radnim organizacijama iz kojih studira veći broj studenata i da brigu o organizaciji konzultacija vode kadrovske službe tih radnih organizacija. Kadrovske službe tako mogu voditi brigu i o rezultatima rada studenata i o ostalim uvjetima. Konzultacije su prilika za intenzivno međusobno komuniciranje između studenata i nastavnika. Tu se ujedno može studentima objasniti sve ono što oni nisu usvojili iz literature, dopisnih informacija, zadataka i vježbi, a ujedno to je prilika za dogovor pred ispit. Na konzultacijama nastavnik treba upoznati studente o načinu polaganja ispita, i dogovoriti s njima vrijeme održavanja ispita. Ako su literatura i dopisne informacije dobro sastavljene, dovoljno je održati jednu takvu konzultaciju. Medjutim, može se održati i više konzultacija, ali to suviše angažira nastavnika jer se one održavaju izvan sjedišta fakulteta.

Pokazalo se vrlo uspješnim ako se održe dvije konzultacije: jedna uvodna i jedna završna. U uvodnoj se studenti upoznaju s metodom rada, a na završnoj s onim što je potrebno za savladavanje onoga što oni nisu mogli sami učiniti i da se pripreme pred ispit.

Ispiti se u pravilu održavaju u sjedištu obrazovne organizacije. Ispiti i literatura su ono zajedničko za sve studente, te su na taj način, u pogledu opsega gradje za ovladavanje nastavnog programa i kriterija, izjednačeni studenti koji studiraju po dopisno-konzultativnoj metodi sa svim ostalim studentima.

Za u s p j e š n o s t u d i r a n j e po dopisno-konzultativnoj metodi potrebno je riješiti nekoliko pitanja organizacijske i materijalne prirode. Organizacija rada sa studentima mora biti bespriječna, a to je:

- na vrijeme osigurana literatura,
- kvalitetne i ažurne dopisne informacije,
- raspored i vrijeme održavanja konzultacija,
- ugovoreni rokovi za ispite. 2)

Naravno, svaki pisani materijal i informacija treba da se na vrijeme dostave studentima (uključiv i odgovore na pitanje studenta vezane uz vježbe i zadatke).

Zapaženo je da je u pravilu bolja kvaliteta materijala kada se neka organizacija bavi samo dopisnim obrazovanjem. U Jugoslaviji postoje srednje škole koje su tako orijentirane. Medjutim, postoje i prigovori da tada može doći do razlika u kriterijima ispita, pa prema tome i znanja. No to bi valjalo provjeriti. Kriteriji i znanje mora biti isto kao i kod ostalih metoda nastave kako diplomanti ne bi došli u inferioran položaj prilikom zapošljavanja.

Dopisno-konzultativna metoda studiranja skuplja je od ostalih metoda (naročito s obzirom na dopisne informacije i literaturu). To nije problem kada troškove (ili bar jedan dio) snose radne organizacije koje svoje radnike upućuju na školovanje. Medjutim, dokazano je da troškovi nisu zapreka studiranju onim studentima koji su daleko od sveučilišta i kojima je to jedini način na koji mogu studirati i jedini oblik kontakata s fakultetom.

Nadalje, iskustvo pokazuje da studentima po ovoj metodi treba omogućiti više vremena za ovladavanje jedne godine studija. Tako bi na primjer dvije godine studija trebalo produžiti na tri kalendarske godine. Efekti studiranja tada bi bili veći. Uostalom, tako bi se i vodilo računa da se radi o studentima koji su zaposleni.

2) Zbornik Više ekonomske škole Varaždin, 1962-1972, str. 157, Varaždin, 1972.

Ovdje ne želimo govoriti o složenosti organizacije rada kod primjene ove metode, već o općim društvenim uvjetima i prednostima.

Z A K L J U Č A K

Pravo ljudi da stječu znanje obrazovanjem nije uvijek jednako ostvarljivo uslijed prilika u kojima oni žive i gdje žive. Zapreka obrazovanju često su materijalne prilike (bolje reći materijalne mogućnosti), ali to ne bi trebalo biti i zato što netko živi izvan velikih gradova. Ravnomjeren društveni i privredni razvoj zahtijeva i ravnomjerno rasporedjivanje kadrova i ravnomjerne mogućnosti za napredak onih koji već rade. Obrazovanje uz rad, koje je danas izraz potrebe da se čovjek čitav svoj život usavršava, treba prilagoditi i novim metodama omogućiti obrazovanje onim ljudima koji su udaljeni od obrazovnih organizacija. Različiti oblici učenja - studiranja na distancu - upravo pružaju tu mogućnost savladavanja distance. Neke od suvremenih metoda, iako izvrsne, teško su dostupne svim ljudima (televizija, učenje pomoću kompjutera i sl.). Dopisno-konzultativna metoda, međutim, može biti dostupna svima, bez potrebe primjene neke posebne tehnologije i tehničkih sredstava. Stoga je i ovom prilikom najviše obradjena dopisno-konzultativna metoda studija na distancu. Istina ima teškoća u njezinoj primjeni za neke tehničke i prirodne znanosti zbog potrebe za laboratorijima, vježbama na terenu i sl. No za društvene znanosti metoda se može besprijekorno primijeniti.

Jedna od najvrednijih prednosti ove metode jest što omogućuje obrazovanje onim ljudima kojima to klasična metoda obrazovanja i studiranja ne pružaju. U našim jugoslavenskim prilikama, gdje nastojimo povezati rad i obrazovanje, ova metoda gotovo da nema alternative na sadašnjem stupnju razvitka tehnologije obrazovanja za one studente koji žive i rade izvan sjedišta fakulteta. Primjenom ove metode ostvaruju se društveni ciljevi kao što su:

- stvaranje uvjeta za obrazovanje širokim slojevima građana,
- osiguranje kadrova za one prostore zemlje u kojima nema adekvatnih škola,
- ostvarivanje uvjeta za opći društveni i gospodarski razvitak.

Primljeno: 1979-10-3

Ruža F. *Über einige Ausbildungsmethoden neben der Arbeit.*

ZUSAMMENFASSUNG

Das Recht des Menschen, sich durch die Ausbildung Kenntnisse anzueignen, ist wegen der Verhältnisse, in denen und wo sie leben, nicht immer gleichmässig realisierbar. Die finanzielle Lage ist oft ein Hindernis bei der Ausbildung, wogegen das Wohnen ausserhalb der Grosstadt kein Hindernis sein dürfte. Eine gleichmässige gesellschaftliche und wirtschaftliche Entwicklung erfordert eine gleichmässige Einteilung der Arbeitskräfte und gleichmässige Fortschrittmöglichkeiten derjenigen, die schon tätig sind.

Die Ausbildung neben der Arbeit als Ausdruck einer Notwendigkeit, sich sein Leben lang fortzubilden, soll den neuen Methoden bzw. der Ausbildung derjenigen, die weit von den Ausbildungszentren entfernt sind, angepasst sein.

Die verschiedenen Lehrformen - das Fernstudium - geben gerade die Möglichkeit der Distanzüberwindung. Einige der zeitgenössischen Methoden, obwohl hervorragend, sind nicht allen Menschen zugänglich (das Fernsehen, Lernen durch den Computer usw.). Die Fernunterrichtsmethode kann allen zugänglich sein, ohne Anwendung einer besonderen Technologie und technischer Mittel. Deswegen wurde auch bei dieser Gelegenheit vor allem die Fernunterrichtsmethode bearbeitet. Es giebt doch Schwierigkeiten bei einigen technischen und naturwissenschaftlichen Disziplinen, wo Laboratorien und praktische Übungen nötig sind. In der Geisteswissenschaft kann man diese Methode einwandfrei anwenden.

Der wichtigste Vorteil dieser Methode liegt darin, dass sie die Ausbildung derjenigen ermöglicht, denen die klassische Methode der Ausbildung und des Studiums keine Möglichkeit dafür gab. In unseren jugoslawischen Verhältnissen, wo wir Arbeit und Ausbildung verbinden wollen, hat diese Methode keine Alternative auf dem heutigen Entwicklungsgrad der Ausbildungstechnologie für diejenigen Studenten, die ausserhalb des Sitzes der Fakultät leben und arbeiten.

Durch Anwendung dieser Methode werden gesellschaftliche Ziele erreicht wie z.B.

- das Schaffen der Bedingungen für die Ausbildung der breiteren Schichten der Bevölkerung
- die Sicherstellung der Arbeitskräfte für diejenigen Gebiete des Landes, in denen sich keine entsprechenden Schulen befinden
- die Verwirklichung der Bedingungen für die allgemeine gesellschaftliche und wirtschaftliche Entwicklung.